

Lovem k ochraně? Fakta, lži, polopravdy a mýty

Jindřiška Jelínková, Jan Plesník, Silvie Ucová

Značně vzrušená diskuse, vyvolaná nedávnými výstupy „nejznámější české lovkyně“ Michaely Fialové v hromadných sdělovacích prostředcích, představuje jen pokračování dlouhodobější debaty o smysluplnosti lovu ve 21. století (cf. Veselovský 1994). Nezaujatý čtenář nebo divák se nejčastěji setká s oběma krajními názory. Lov volně žijících živočichů

je podle jednoho z nich barbarským zabíjením nevinných zvířat (vždycky špatně), nebo naopak propracovanou formou účinné ochrany přírody (vždycky dobře). Pro objasnění příčin letitého sporu proto neuškodí nejprve se vrátit do historie a poté si ve stručnosti představit současné názory na ochranářské aspekty zmiňované problematiky.

Trofejního lovu v Africe se ročně účastní na 18 500 zájemců, zejména z Evropy a Severní Ameriky. Foto: Miroslav Šusta

Není lov jako lov

Tvrzení, že člověk byl značnou část svého vývoje lovcem a že lov patřil a v některých částech světa dosud patří spolu se sběrem a zemědělstvím k základním zdrojům jeho obživy, není ani zdaleka nadsazené (Marlowe 2005). Poté, co v některých oblastech poklesl význam lovu jako existenční záležitosti, takže se stal elitní činností, změnil se nejdříve v USA a poté i na našem kontinentě na lidovou zábavu a nakonec začíná být částí společnosti pocitován jako nekulturní aktivita.

Mezi hlavní typy legálního lovu patří:

- **podpurný lov** – usmrcování volně žijících živočichů pro spotřebu vlastní, rodiny, klanu nebo kmene
- **průmyslový/komerční lov** – zásobuje spotřebitele masem a dalšími produkty
- **trofejní/sportovní lov** – koníček zaměřený na získání loveckých zážitků a v některých případech i trofejí
- **regulační lov** – regulace početního stavu vybraných druhů odstřelem či odchytom: tento typ lovu je stále častější, protože ochrana přírody čelí nezdědka situaci, kdy se na omezeném prostoru z nejrůznějších důvodů soustředilo více jedinců, než odpovídá optimální populační hustotě, nebo kdy se volně žijící živočichové, kterým nehrozí vymizení,

zakázat nebo podstatně omezit, ale nabídnout místním obyvatelům alternativní zdroje levné a kvalitní potravy (Secretariat of the Convention on Biological Diversity 2011). Novější zjištění kupř. naznačují, že bushmeat může být pro mnoho lidí důležitým zdrojem významných mikroživin, jako je zinek, omega-3 mastné kyseliny a vitaminy A a B12 (UNEP 2015).

Pokud nebereme v úvahu rybolov, zůstává nejmasovějším komerčním lovem obratlovců masové střílení šesti druhů klokanů v Austrálii. Každoroční úlovek, kolísající mezi 3 až 7 miliony jedinců, je ale hluboce pod maximálním udržitelným výtěžkem (Kooney *et al.* 2012, Kelly 2013, Spiegel & Wynn 2014). Maximální udržitelný výtěžek, označovaný i jako nejvyšší trvalý výnos (MSY), představuje největší část populace, vyjádřenou počtem jedinců nebo biomasou, která z ní může být odebírána, aniž by tento zásah ohrozil její dlouhodobou životaschopnost. Populace produkuje v tomto pojetí každoročně odebíratelný přebytek, a jestliže se vezme nanejvýš množství odpovídající tomuto přebytku, lze populaci využívat neomezenou dobu (Schaefer 1954, Pivnička 2002). Lovci, kteří jsou placeni podle hmotnosti zabitých zvířat, se s klokany nijak nemazlí a střílejí je pohodlně v noci do hlavy poté, co je oslní silnými reflektory, a to i samice. I přes doporučení Australského sdružení klokaního průmyslu (KIAA), aby se lovci soustředili jen na samce, představují samice podle oficiálních údajů stále víc než desetinu celkového úlovku. Skutečnost bude zřejmě ještě vyšší. Překvapivě rozšířené pytláctví počet usmrcených klokanů ve skutečnosti zdvojnásobuje (Ben-Ami *et al.* 2011).

Trofejní lov: pro a proti

Odpověď na otázku položenou v titulku není v případě trofejního lovu jednoznačná. Není žádným tajemstvím, že některá chráněná území vznikla jak z ploch, které feudálové v Evropě původně vyčlenili pro sebe jako honitby, tak zejména v USA a v britských koloniích v oblastech, kde fauna naopak neměla být vystavena využívání lidmi. Některé druhy zejména velkých afrických kopytníků vděčí za svou záchranu polochovu na jihoafrických rančích (viz rámeček na str. 17). Na druhou stranu právě trofejní lov vedl především v rozvojových zemích k omezení početnosti či až k úplnému vymizení místních populací cílových druhů.

V Africe rychle přibývá území využívaných pro chov lovné zvěře na rančích

Cílem využití území pro chov lovné zvěře, zejména velkých kopytníků, na oplocených plochách pro sportovní/trofejní lov (*game ranching*) zůstává odlov maximálního udržitelného množství jedinců bez narušení sociální struktury a poměru pohlaví dané populace tak, aby se dosáhlo ekonomického zisku. Ten je v současné době při obdobném obhospodařování půdy trojnásobně vyšší než přínos z jakékoli zemědělské činnosti.

V Jihoafrické republice, kde jsou na rozdíl od jiných zemí živočichové považováni za majetek vlastníka pozemku, farmáři zachránili před vyhubením nosorožce tuponosého (*Ceratotherium simum*), buvolce běločelého (*Damaliscus pygargus phillippsii*), pakoně běloocasého (*Conochaetes gnu*) a zebra kapskou (*Equus zebra zebra*). Z JAR pochází 85% všech afrických trofejí a polovina z nich skončí v USA: rozloha rančů s polochovem velkých savců přesahuje v této zemi několiknásobně plochu všech chráněných území. Zatímco na rančích je v současnosti chováno 16 milionů zvířat, ve všech chráněných územích JAR žije 6 milionů živočichů.

Příjmy na rančích v Jihoafrické republice jsou ze tří čtvrtin tvořeny loveckým safarí. O zbylou čtvrtinu se dělí prodej živých jedinců, fotosafari a prodej masa či ostatních produktů. Důležitým aspektem, který ve skutečnosti podmiňuje úspěch polochovu velkých zvířat na rančích, je zaměstnávání místního obyvatelstva a poskytování různých přínosů – a to nejen finančních – právě místním lidem.

Nebudeme ale zastírat, že příliš vysoká hustota kopytníků na oplocených pozemcích poškozuje tamější prostředí, že majitelé s oblibou chovají křížence, že pronásledují predátory nepřínášející zisk a že vystavení některých licencí a koncesí umožnila v Africe všudypřítomná korupce (Lindsey *et al.* 2007, Child *et al.* 2012, Dry 2013, Zámečník 2013, Cooper & van der Merwe 2014, Kotrba 2015, Řihová 2015a).

V Jihoafrické republice existuje v současnosti více než 9 600 rančů zaměřených na polochov zvířat určených pro trofejní lov. Foto: Radim Kotrba

Vyhubení nosorožce tuponosého odvrátilo úsilí jihoafrické státní ochrany přírody a farmářů. Před vzestupem pytláctví v posledních pěti letech dosahovala jeho početnost více než 20 000 jedinců. Foto: Lukáš Pavlačík

Přestože jedna výprava za trofejí afrických savců vyjde zájemce na desítky tisíc USD, finanční přínos trofejního lovu v devíti afrických zemích včetně JAR, Namibie a Botswany dosahuje pouze 1,8% příjmů z turistiky. Většinu příjmů tvoří zejména fotosafari: návštěvníků chráněných území na fotosafari je totiž 85x více než lovců

(Campbell 2013). V krajním případě, při předstíraném lovu kupř. lvů (*Panthera leo*) v Jihoafrické republice (v menší míře v Zambii), jsou na omezeném prostoru nesportovně usmrcována krotká zvířata vyrostlá v lidské péči. V současnosti existuje v JAR na 160 farem, na nichž chovají více než 6 000 lvů: tisíc z nich je každoročně

Stanovení loveckých kvót u antilopy Derbyho – optimum versus praxe

Vliv loveckých koncesí (nájmu území pro lovecké využití) a poplatkového lovu v režii koncesionářů na populace velkých savců je nesporný, východní poddruh antilopy Derbyho (*Taurotragus derbianus gigas*) nevyjímaje. Úroveň péče záleží mj. na délce kontraktu a na tom, kolik času má koncesionář ještě k dispozici. Stanovení kvóty pro odlov musí vždy vycházet z populační dynamiky daného druhu – u největší africké antilopy by měla kvóta dosahovat maximálně 2% populace. Z praxe vyplývá, že aby se nájemce koncese uživil, musí zajistit 6 pobytů na 1–2 týdny pro jednoho či dva lovce. Lovec musí mít zaručen úlovek a charismatická antilopa bývá hlavním motivem jeho cesty. Lovecká koncese by tedy měla mít kvótu nejméně na 6–8 samců. To by znamenalo, že na příslušném území musí žít 400 antilop Derbyho, přičemž nosná kapacita ekosystému savany dosahuje nanejvýš 0,5 jedinců/km². Zmiňovaný model tedy může fungovat u ploch větších než 800 km²: ve skutečnosti bývá hustota antilop až desetkrát nižší, takže dochází k přelovování populací (Brandlová 2015).

Na rozdíl od východního poddruhu není západní poddruh antilopy Derbyho (*Taurotragus derbianus derbianus*) předmětem lovu. Taxon byl zachráněn řízeným polochovem ve dvou soukromých rezervacích v Senegal a na programu se významně podílejí pracovníci České zemědělské univerzity v Praze. Foto: Tomáš Jůnek

odstřeleno (Steyn 2015). Přitom v jihoafrických národních parcích se dnes vyskytuje 2 300 volně žijících lvů a dalších 800 „obhospodařovaných“ jedinců najdeme v menších chráněných územích (SADEA 2015). Při předstíraném lovu převezou lvího samce z výběhu do ohrady, kde mnohdy po podání sedativ několik hodin malátně přechází z místa na místo. Poté jej lovec zastřelí ze značné blízkosti puškou, revolverem či kuší. Jemu samotnému žádné nebezpečí nehrozí: obvykle střílí z korby přistaveného nákladního automobilu. Cena podle kvality trofeje kolísá v rozmezí 90 000–450 000 randů (190 000–945 000 Kč). K otázce lovu lvů se vrátíme v některých z příštích čísel.

Možný negativní dopad trofejního lovu zahrnuje:

- ↪ neudržitelný odlov: špatně stanovené, tj. nadhodnocené kvóty a jejich překračování vedoucí v krajním případě k úplnému vymizení příslušné populace, kupř. v 80. letech 20. století gazely dorkas (*Gazella dorcas*) nebo dropa núbijského (*Neotis nuba*) v africkém Sahelu (Loveridge *et al.* 2006). Na druhou stranu dosud nebyl v důsledku trofejního lovu (na rozdíl od podpůrného a průmyslového/ komerčního lovu) vyhuben žádný druh (Mysterud 2012).

- ↪ dopad na demekologické charakteristiky příslušné populace – protože lov bývá uměle výběrový, významně ovlivňuje kupř. poměr pohlaví, věkovou a prostorovou strukturu, hierarchii nebo reprodukční úspěšnost příslušné populace (Allendorf *et al.* 2013, UNEP-WCMC 2013).

- ↪ dopad na genetickou rozmanitost – lov může vést k nežádoucí selekci lovci ceněných fenotypových znaků, kupř. barevných odchylek (aberačí), nebo jedinců s mohutným paroží či kly; navíc se pro lov nezřídka chovají v přírodě se přirozeně nevyskytující hybridy, kterých si lovci více považují (Allendorf *et al. l.c.*, UNEP-WCMC *l.c.*).

- ↪ dopad na ekosystémy – budování oplocení, výstavba k přírodě nešetrných loveckých zařízení ve velmi cenných biotopech, nevhodná úprava prostředí apod.

- ↪ přínosy se dostanou jen k omezenému počtu osob. V případě trofejního lovu na státních a obecních pozemcích získávají místní komunity a státní ochrannářské organizace 3–80 % zisku; situace se v jednotlivých zemích i jejich částech významně liší (Campbell *l.c.*). V Namibii předala vláda veškerá vlastnická práva k živočichům

Odstřel lvího samce může vést k zabití jeho mláďat jinými samci ve smečce. Foto: Martin Mecnarowski

volně žijícím na pozemcích místních společenství právě těmito komunitám, které je udržitelně využívají pro produkci masa i k trofejovému lovu a zisk zpětně investují do péče o faunu a do sociálního rozvoje (Forsslund 2007, Weaver & Petersen 2008). Nicméně později založené namibijské lovecké rezervace mohou mít již v blízké budoucnosti problém s financováním (Humavindu & Stage 2015).

- ↪ čím je druh vzácnější, tím je jeho trofej žádanější, a tudíž dražší a tlak na jeho populace se zvyšuje: hovoříme o člověkem vyvolaném Alleeho efektu (Courchamp *et al.* 2006, Prescott *et al.* 2012, Palazy *et al.* 2012).

Nejvýznamnější mezinárodní nevládní ochrannářská organizace, Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN), vypracovala zásady pro trofejní lov, které mohou za určitých podmínek podporovat péči o přírodní a krajinné dědictví (IUCN 2012). Trofejní lov by měl na pozemcích vlastněných vládou nebo místními komunitami probíhat zejména v politicky nestabilních oblastech, odlehklých plochách bez běžné turistické infrastruktury a na územích s nízkou populační hustotou vlajkových druhů (UNEP-WCMC *l.c.*, Crosmary *et al.* 2015).

Trofejní lov může za určitých podmínek přispívat k ochraně přírody. Foto: Miroslav Šusta

Pytláctví může být výnosný kšeft

Pytláctví zůstává jedním z významných činitelů (hnacích sil) úbytku biologické rozmanitosti na Zemi – v určité době a v konkrétních částech světa může nabýt masové podoby, nemusí nutně souviset s chudobou a od činnosti jednotlivců provozujících nepovolený podpůrný lov může v některých zemích přejít do organizovaného zločinu.

Podle střízlivých odhadů oživovalo v roce 1979 savany a pralesy 1,3 milionu slonů afrických (*Loxodonta africana*). Dnes jich na celém kontinentu přežívá jen 435 000. Že jde o záležitost, která nesnese odkladu, výmluvně dokládá skutečnost, že v roce 2013 zahynulo kulkami, jedy a šípy pytláků na 50 000 chobotnatců. Pokud by se popsáný trend nepodařilo zvrátit, zmizí afričtí sloni z volné přírody během příštích deseti let (Witemyer *et al.* 2014, Wasser *et al.* 2015).

Lov a CITES: jasné souvislosti

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) chrání ohrožené druhy regulací mezinárodního obchodu s nimi a uznává lov jako způsob obhospodařování populací cílových druhů, a to i u nejpřísněji

chráněných druhů z přílohy I. Musí být ovšem splněn předpoklad, že lov je v rámci určitého státu spolehlivě řízen a že část zisků z prodeje stanoveného množství povolení (ročních kvót) k odlovu je investována zpět do ochrany loveného druhu. Lovecká trofej je v rámci CITES považována za předmět osobního charakteru a nesmí být ani prodána, ani darována. Přesto z 57 osob z ČR, které v letech 2009–2014 získaly v Jihoafrické republice legálně trofej nosorožce tuponosého, jen osm ji předložilo při kontrole ČIŽP. JAR již pozastavila vydávání loveckých licencí lovcům z ČR (Říhová 2015b).

Do ČR se v roce 2014 dovezlo celkem 85 loveckých trofejí druhů, na něž se vztahuje CITES, o rok dříve to bylo 136 kusů: kromě lva šlo možná překvapivě nejčastěji o pavíana čakmu (*Papio ursinus*) – cf. Klouček (2015).

Jak dál – poučení a výhled

Dosavadní zkušenosti potvrzují, že legální lov může podporovat ochranu přírody pouze tehdy, pokud je:

- ↪ skutečně dlouhodobě udržitelný
- ↪ dobře řízený (adaptivní péče): adaptivní jak v péči o populace cílového druhu, tak i o jimi osídlené prostředí. Stanovení realistických kvót není dost dobře myslitelné bez účinného monitorování daného taxonu i jeho biotopu.

- ↪ uplatňuje se v něm účastnický přístup (část přínosů z něj získávají místní komunity a další zainteresované strany, které se na něm v různé míře podílejí, a to včetně péče o volně žijící živočichy, kteří jsou předmětem lovu)

- ↪ určitý podíl přínosů z lovu je důsledně investován zpět do ochrany populací cílových druhů a jimi upřednostňovaného prostředí

- ↪ lov splňuje rozumné etické zásady a zásady ohleduplného zacházení se zvířaty (*animal welfare*).

Prvním předpokladem udržitelného lovu ale zůstává vzájemná komunikace mezi státní a dobrovolnou ochranou přírody a dalšími zainteresovanými stranami.